

Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів

Досліджено особливості функціонування українського страхового ринку у світовому економічному просторі, визначено останні нові тенденції розвитку страхової сфери у світі, запропоновано ключові напрями адаптації та удосконалення страхового ринку України в умовах глобального економічного середовища.

Ключові слова: страховий ринок, страхові премії, страхові виплати, глобалізація, інтеграція, глобальні виклики, модернізація.

Постановка проблеми. Розвиток ринку страхових послуг у сучасних умовах є важливим фактором конкурентоспроможності економічної системи. Даний сектор народного господарства дозволяє вирішити цілий комплекс соціально-економічних питань, починаючи з формування системи різновидових гарантій для фізичних та юридичних осіб і закінчуючи зміцненням інвестиційного потенціалу як в національному, так і в міжнародному масштабах.

Світовий страховий ринок відзначається високим рівнем динамічності та посиленням тенденцій його якісної диференціації.

Країна, яка не враховує глобальних аспектів розвитку страхової сфери, ризикує залишитися далеко позаду від лідерів світового розвитку та не може розраховувати на взаємовигідне партнерство у міжнародному співтоваристві. Наразі перед Україною постала проблема вироблення стратегічних орієнтирів у сфері страхування, які дозволяють максимально швидко та ефективно адаптуватися до глобальних викликів. У цьому контексті дослідження сучасної світової практики та новітніх тенденцій у страхуванні дасть змогу виділити напрями першочергової модернізації страхового ринку.

Теоретично-організаційні засади формування національного страхового ринку, тенденції його розвитку, функціональні особливості інструментального забезпечення, правова база та практичні механізми управління в даній сфері – ось далеко не повний перелік питань, що розглядаються в останніх публікаціях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, фундаментальне дослідження страхового ринку України у межах концепції сталого розвитку представлено О. В. Козьменко [8]. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти функціонування ринку страхових послуг в Україні розкрито у дослідженні О. О. Гаманкової [4]. У працях науковців Л. М. Гутко [5], О. М. Музика-Львівська [9], К. А. Шматко, Н. В. Нестеренко [13], Н. Ю. Якимчук [14] можна знайти деталізовані за різними показниками аналітичні огляди поточного стану страхового ринку України. Означені автори також виділяють проблемні місця розвитку страхової діяльності, надають пропозиції щодо можливих шляхів їх вирішення. Разом з тим, в останні роки спостерігається посилення дослідницького інтересу науковців (Ю. Б. Баглюк [1], В. А. Борисової, І. В. Шулешової [2], А. А. Бутенко [3], О. В. Козьменко [7], О. Л. Ольховської [10], Р. В. Піскун [11], Н. В. Приказнюк [12] та ін.) до впливу глобалізаційних процесів на вітчизняний страховий ринок.

Метою статті є дослідження національних особливостей розвитку страхового ринку України та визначення ключових орієнтирів його модернізації в напрямках протистояння негативним наслідкам економічної глобалізації. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. відзначились новим етапом у розвитку світового ринку страхування. Саме в цей період економічних, соціальних, політичних, воєнних, природних потрясінь страхові ринки різних країн стали активно рухатися в напрямку створення глобального страхового простору.

Основними атрибутами, що характеризують розвиток страхового ринку на сучасному етапі, є такі:

- встановлення тісних взаємозв'язків між національними ринками на базі створення єдиного культурного, інформаційного та економічного простору;
- впровадження міжнародних стандартів страхування;
- уніфікація процесів страхування;
- використання передових технологій страхування та впровадження їх на національних ринках менш розвинених країн світу;
- формування та розповсюдження міжнародних інформаційно-комунікаційних систем як техніко-технологічної бази для розширення меж страхового бізнесу;
- створення нових інтегрованих інститутів страхування міжнародного рівня.

Із здобуттям незалежності перед Україною відкрилися нові можливості виходу на міжнародний страховий ринок.

Саме в цей період відбуваються процеси стрімкого зростання кількості страхових компаній, упорядкування нормативно-правового забезпечення відповідно до міжнародних вимог, впровадження систем рейтингування страхових компаній за результатами їх діяльності, що свідчать про прагнення національних страховиків зміцнити конкурентні позиції та стати повноправними учасниками світового ринку.

Дослідження показали, що станом на 01.01.2012 р. на страховому ринку України функціонує 442 страхові компанії. Динаміка зростання кількості страхових компаній за 2002-2011 рр., представлена в табл. 1, свідчить про наступне. За кількістю зареєстрованих компаній страховий ринок України є співставним із такими країнами, як Великобританія, Франція, Німеччина.

Проте суттєво відрізняється від них в напрямках страхування життя (Life) і ризикового страхування (Non-Life).

Переважна частина страхових компаній України представлена страховими компаніями Non-Life (85%), відповідно на компанії зі страхування життя (Life) припадає лише 15%. Для порівняння у США на СК Life припадає 20% страхового ринку, в Японії компанії зі страхування життя становлять 40% усіх страховиків. Це свідчить про те, що в Україні розвиток страхування життя відстає від розвинених країн світу.

Незважаючи на значну кількість страховиків, представлених в Україні, низькими є якісні показники національного страхового ринку. За підсумками 2011 р. частка України у світовому ринку страхування становила лише 0,06%, у той час як на країни ОЕСР припадає 96,5%, з них більше половини – на США (табл. 2). Про нерозвиненість вітчизняного страхового ринку свідчить також величина валових страхових премій на душу населення (щільність страхування). Її величина у 2011 р. становила 62 дол. на одну особу, в той час як у провідних країн світу цей показник вимірюється тисячами доларів (у середньому для країн ОЕСР 3617 дол.). Велика різниця спостерігається і у співвідношенні страхових премій до ВВП, яке в Україні у 2011 р. становило 1,7% зарубіжний досвід показує,

Таблиця 1

Динаміка кількості страхових компаній в Україні та країнах-лідерах світового страхового ринку*

Країни	Роки									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>США</i>	4796	4752	4737	4508	4529	4481	4477	4689	4600	4581
у тому числі:										
СК Life	1240	1192	1166	1111	1074	1019	995	944	902	904
СК Non-Life	3556	3560	3571	3397	3455	3462	3482	3745	3698	3677
<i>Японія</i>	68	65	61	60	60	68	72	62	71	н. д.
у тому числі:										
СК Life	38	36	34	34	34	38	42	42	43	н. д.
СК Non-Life	30	29	27	26	26	30	30	20	28	н. д.
<i>Великобританія</i>	552	519	779	510	524	510	318	321	351	374
у тому числі:										
СК Life	167	151	317	150	121	120	132	129	124	118
СК Non-Life	385	368	462	360	403	390	186	192	227	256
<i>Франція</i>	442	432	411	415	313	376	359	386	381	н. д.
у тому числі:										
СК Life	81	82	76	76	70	67	64	63	61	н. д.
СК Non-Life	361	350	335	339	263	309	295	323	320	н. д.
<i>Німеччина</i>	651	648	642	630	426	422	419	400	395	н. д.
у тому числі:										
СК Life	309	307	307	302	102	102	100	96	95	н. д.
СК Non-Life	342	341	335	328	324	320	319	304	300	н. д.
<i>Україна</i>	338	357	387	398	411	446	469	450	456	442
у тому числі:										
СК Life	30	30	45	45	55	65	72	72	67	64
СК Non-Life	30817	327	342	353	356	381	397	378	389	378

* Складено на основі [16–17].

що для ефективного страхового ринку значення даного показника повинно бути не менше 7%; рівень чистих страхових виплат (відношення чистих виплат до чистих премій) має становити 26,2%, а гранично допустиме значення даного показника для нормального функціонування страхового ринку має дорівнювати 40%. Якісні показники розвитку провідних страхових ринків світу та України представлені в табл. 2.

Отже, в Україні необхідно нарощувати кількісні і якісні показники страхування.

Суттєві відмінності вітчизняного страхового ринку спостерігаються також за показниками, що характеризують структуру страхових премій.

У структурі чистих страхових премій станом на 31.12.2011 р. найбільша питома вага належала таким видам страхування: автострахування – 32%; страхування майна – 12%; страхування фінансових ризиків – 11%; страхування від вогневих ризиків – 10%; страхування життя – 7%; медичне страхування – 6%.

Таблиця 2

Якісні показники розвитку провідних страхових ринків світу та України у 2011 р.*

Країна	Частка в світовому ринку, %	Величина валових страхових премій на душу населення, дол. США	Частка страхових премій у ВВП, %
США	49,7	5499	12,35
Японія	10,9	4251	9,26
Великобританія	7,7	4831	12,26
Франція	6,9	4156	9,47
Німеччина	5,7	2912	6,57
Країни ОЕСР	96,5	3602	7,89
Україна	0,06	62	1,7

* Розраховано на основі [15–17].

Таблиця 3

Структура чистих страхових премій за видами страхування в Україні та провідних країнах світу *

Види страхування	Провідні країни світу в %	Україна в %
Страхування життя	58	7
Автострахування	12	32
Медичного страхування	10	6
Страхування майна	7,8	12
Інші види страхування	12,2	43

* Складено на основі [15-16].

Таблиця 4

Динаміка страхових виплат на провідних страхових ринках, млн. дол. США*

Роки	Країни					
	США	Японія	Велико-британія	Франція	Німеччина	Україна
2002	816916	95604	170235	88922	141852	102
2003	834531	99316	165108	111924	165539	162
2004	871830	102078	39954	133362	180314	305
2005	927430	226416	43958	138870	188055	375
2006	998357	201313	н. д.	180088	178869	515
2007	1031790	261391	н. д.	175517	196946	834
2008	1131758	390872	49880	204750	219002	1046
2009	1159959	428672	н. д.	194893	213835	583
2010	1161386	415538	н. д.	192989	180831	754
Середньорічний індекс зростання	1,05	1,25	х	1,11	1,04	1,35

* Складено на основі [16; 17].

Натомість у розвинених країнах світу найбільша частка премій припадає на страхування життя – близько 58%, частка автострахування становить – 12%, медичного страхування – 10%, страхування майна – 7,8%.

Порівняльний аналіз показав, що Україна значно відстає від розвинених держав за обсягами страхових виплат (табл. 4). При тому, що середньорічний індекс зростання цього показника в Україні є найвищим і майже на 30% випереджає досліджувані держави світу.

Результати порівняльного аналізу дозволяють констатувати, що вітчизняний страховий ринок, демонструючи досить високі темпи розвитку, не посідає чільних позицій у світовому страховому ринку і майже не впливає на результати його функціонування. Проте відбуваються значні зрушення всередині українського страхового ринку, які свідчать про зростаючий вплив глобалізаційних процесів.

До таких зрушень належать:

- входження іноземного капіталу на вітчизняний страховий ринок і створення на його базі нових форм організації страхового бізнесу;
- впровадження нових прогресивних технологій обслуговування клієнтів страхового ринку;
- розширення асортименту надання страхових послуг та підвищення їх якості;
- лібералізація вітчизняного страхового ринку та внесення змін до чинного законодавства у сфері захисту прав страхувальників, розширення форм і видів страхування ризиків;
- створення нових фінансово-страхових груп на базі об'єднання капіталів банківського та страхового ринку тощо.

Тільки за останні десять років у вітчизняний страховий ринок увійшло багато іноземних страховиків. Основними країнами походження засновників (акціонерів) страхових компаній з іноземним капіталом є Австрія (СК «Юпітер», СК «Глобус», СК «Граве Україна»), Італія (СК «Гарант-Авто», СК «Гарант-Лайф») Німеччина (СК «ЮТІКО»), Нідерланди (СК «Еталон-Життя»), Польща (СК «PZU – Україна»), США (ALICO – AIG Life), Росія (СК «ІНГО Україна», СК «ПРОСТО – страхування», СК «Allians – РОСНО – Україна», СК «Провідна») та Франція (СК «Український страховий альянс»). У 2011 р. на такі компанії в Україні припадало 6,1% від загальної кількості, а в 2010 р. їх частка зросла до 22%. Сукупна частка страхових компаній з іноземним капіталом становить на нині близько 15,2% [17].

Позитивними наслідками входження у вітчизняний страховий ринок іноземних страхових компаній є впровадження ними нових для України технологій обслуговування клієнтів, міжнародних стандартів ведення страхової справи, підвищення якості страхових послуг.

Однак попри всі позитивні зрушення вітчизняний страховий ринок залишається дрібним, з низьким рівнем інтегрованості у міжнародний страховий простір і неконкурентоспроможним з європейськими державами.

Сама присутність зарубіжних страхових компаній на вітчизняному страховому ринку не здатна вирішити проблеми його розвитку, оскільки їх діяльність спрямована в основному на вирішення власних цілей з використанням для цього слабких місць українського страхового простору: ліберальної для іноземних страховиків законодавчої бази, низького рівня насиченості ринку страховими послугами, можливості позиціонування на нових страхових ринках, розширення свого бізнесу тощо.

На наш погляд, розв'язання проблемних питань розвитку вітчизняного страхового ринку і забезпечення його конкурентоспроможності слід шукати у площині вдосконалення внутрішніх соціально-економічних і фінансових відносин між усіма учасниками страхових процесів, раціонального використання внутрішніх резервів страхового бізнесу та ефективного використання його результатів в реальному секторі економіки.

Досягнення поставлених завдань потребує суттєвої модернізації вітчизняного страхового ринку, виходячи з його реальних можливостей та вимог міжнародних страхових ринків (рис. 1).

Націленість внутрішнього контуру вітчизняного страхового ринку на досягнення його конкурентоспроможності в міжнародному страховому середовищі зумовлює необхідність розв'язання цілої низки проблемних питань макроекономічного характеру, які виходять за межі функцій страхової діяльності.

Проте їх розв'язання є необхідною умовою для успішної модернізації вітчизняного страхового ринку.

До таких питань належать:

- підвищення ефективності функціонування реального сектору економіки, зайнятості працездатної частини населення і на цій основі підвищення його платоспроможності. За оцінками експертів, покриття страхового поля в Україні становить 3-5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 90%. Це свідчить про наявність в Україні великих невикористаних резервів розвитку страхового ринку, реалізація яких значною мірою залежить від ефективності функціонування національної економіки;
- низький рівень довіри населення до страхових компаній і фінансового сектору України загалом, а також низький рівень знань про результати їх діяльності. Розв'язання проблемних питань у зазначеному ракурсі потребує прийняття на державному рівні законодавчих актів, спрямованих на забезпечення максимальної відкритості інформації про результати діяльності фінансових посередників фінансового ринку і в першу чергу страхових компаній;
- забезпечення доступності до такої інформації широких верств населення, стимулювання діяльності посередницьких інститутів, які здійснюють роз'яснювальну роботу серед населення щодо діяльності страхових компаній, консультують страхувальників і захищають їх інтереси і права;
- удосконалення чинного законодавства, що регламентує страхову діяльність в Україні та прийняття нових Законів України – «Про обов'язкові види страхування», «Про Фонд гарантування страхових виплат», «Про страхування життя», «Про страхування зовнішньоекономічної діяльності», «Про страхових посередників» та забезпечити механізми їх реалізації;
- ліквідація обмежень щодо розміщення нагромаджених страхових резервів у реальному секторі економіки України;
- уточнення і обґрунтування чинного законодавства щодо присутності на вітчизняному ринку іноземних страхових компаній тощо.

Ключовими напрямками модернізації страхового ринку на рівні страхових компаній у напрямках забезпечення їх конкурентоспроможності мають стати:

- підвищення ролі сервісної складової в обслуговуванні страхувальників;

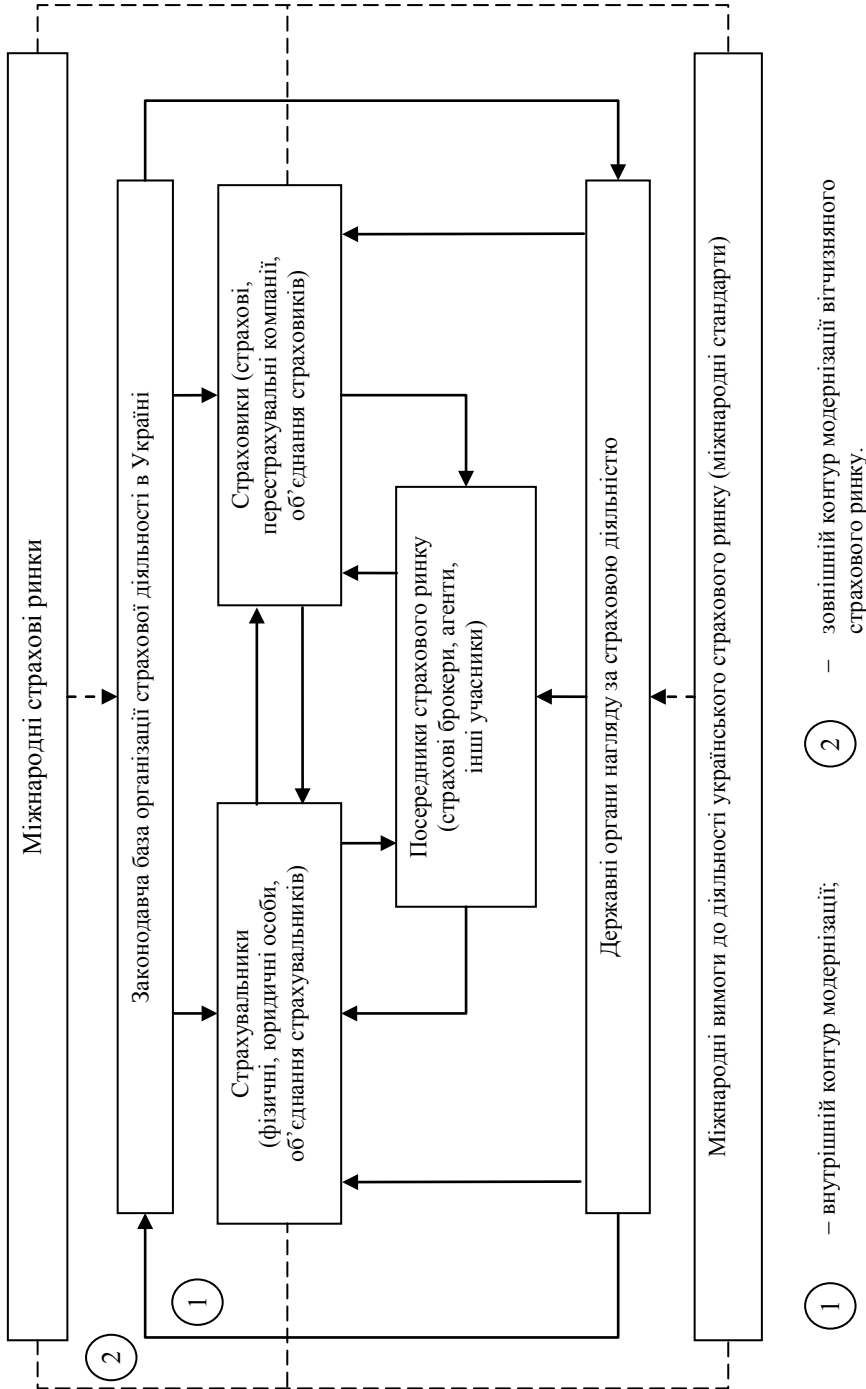

Рис. 1. Структура вітчизняного страхового ринку (в міжнародному страховому просторі)

- вдосконалення маркетингових досліджень стосовно виявлення потреб населення в страхових послугах;
- зниження вартості страхових послуг за рахунок впровадження інноваційних технологій обслуговування клієнтів та сучасних моделей стратегічного управління діяльністю страхових компаній;
- концентрація капіталу та підвищення ефективності його використання в реальному секторі національної економіки;
- адаптація діяльності страхових компаній до вимог міжнародних страхових ринків;
- підвищення компетентності управлінського персоналу на основі опанування сучасних технологій ведення страхової справи, корпоративної культури в обслуговуванні клієнтів;
- вдосконалення системи інформаційного обміну між основними учасниками страхового ринку та державними установами нагляду за страховою діяльністю.

Окреслені вище напрями модернізації вітчизняного страхового ринку вказують на її залежність не тільки від стану реального сектора економіки, але й від напрямів глобальної модернізації національної економіки України загалом, що потребує визначення сумісності їх цілей і завдань та виявлення суперечностей, які можуть виникнути в процесі їх реалізації.

Отже, напрями модернізації вітчизняного страхового ринку доцільно досліджувати в контексті концептуальних засад модернізації національної економіки України, орієнтуючись при цьому на власні ресурсні можливості та враховуючи можливі зміни у зовнішньоекономічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Баглюк Ю. Б. Тенденції розвитку ринку страхових послуг України у взаємодії зі світовим / Ю. Б. Баглюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2008. – Вип. 73. – Ч. 2. – С. 165-173.
2. Борисова В. А. Стан страхового ринку в контексті глобалізації / В. А. Борисова, І. В. Шулешова // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2012. – №3(51). – С. 19-23.
3. Бутенко А. А. Процеси глобалізації та їх вплив на стан ринку страхових послуг / А. А. Бутенко // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : [зб. наук. праць]. – 2011. – Т. 2. – С. 140-144.
4. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України. Теорія, методологія, практика : [монографія] / О. О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.
5. Гутко Л. М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л. М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 7. – С. 19-24.
6. Извеков Д.А. Анализ мировых тенденций на рынке страхования / Д. А. Извеков // Эксперт РА. – 2006. – №3. – С. 33-35.
7. Козьменко О.В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : [монографія] / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва. – Суми, 2011. – 388 с.
8. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : [монографія] / О. В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.

9. Музика-Львівська О.М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку в Україні / О. М. Музика-Львівська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – №19.2. – С. 246-255.
10. Ольховська О. Л. Національний страховий ринок в глобальних умовах розвитку / О. Л. Ольховська // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – № 113-114. – С. 99.
11. Піскун Р.В. Розвиток страхового ринку в умовах глобалізації / Р. В. Піскун // Економіка. –2011. –№126. – С. 15-19.
12. Приказнюк Н. В. Перспективи розвитку страхового ринку в умовах глобалізації / Н. В. Приказнюк // Економіка. – 2009. – №113-114. – С. 39-42.
13. Шматко К.А. Страховий ринок України в сучасних умовах / К. А. Шматко, Н. В. Нестеренко // Держава та регіони. – 2012. – №2. – С. 35-38.
14. Якимчук Н. Ю. Дослідження ринку страхових послуг в Україні / Н. Ю. Якимчук, В. Л. Карпенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №6. – Т. 4. – С. 177-183.
15. Дані з сайту World insurance report in 2011. – Режим доступу: http://www.swissre.com/sigma/Sigma_32012_World_insurance_in_2011.
16. Дані з офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>
17. Дані з офіційного сайту статистичних даних країн ОЕСР <http://stats.oecd.org/>.
18. Сіренко О. Страхування ХХІ століття або Про тенденції розвитку страхового ринку України / О. Сіренко // Дзеркало тижня. – 2012. – №15.

Козоріз Г. Г. Приоритетные направления модернизации страхового рынка Украины в условиях глобальных вызовов.

Исследованы особенности функционирования украинского страхового рынка в мировом экономическом пространстве, определены последние тенденции развития страховой сферы в мире, предложены ключевые направления адаптации и совершенствования страхового рынка Украины в условиях глобальной экономической среды.

Ключевые слова: страховой рынок, страховые премии, страховые выплаты, глобализация, интеграция, глобальные вызовы, модернизация.

Kozoriz G. G. Priority Directions of Ukraine's Insurance Market Modernization in Terms of Global Challenges.

Features of the Ukrainian insurance market functioning in the world economy are examined. The latest trends in the global insurance sector are identified. Key areas of adaptation and improvement of Ukrainian insurance market in the global economic environment are offered.

Key words: insurance market, insurance premiums, insurance benefits, globalization, integration, global challenges, modernization.

Надійшло 30.01.2013 р.